

Søften Sogn

Århus Amtstidendes kronik fredag den 7. september 1962

Søften Sogns historie

Det er forståeligt nok, at der blev oprettet et sogn om landsbyen Søften, der har sin beliggenhed i et tomrum mellem Grundfør, Foldby, Sabro, Ølsted og Trige. Her mellem disse sognebyer lå ensomt bebyggelsen Søften, hvor der i den romanske stilperiodes tid (1100-1250) blev opført en kirke. Efter egnens forhold ville befolkningen her have fået langt til kirke, nærmest til Ølsted, der har sit lille sogneopland mellem Trige og Lisbjerg. Søften sogn har sin beliggenhed sydvestlig i Vester Lisbjerg Herred, hvilket er meget hensigtsmæssigt for herredet, der herved har fået en passende afrunding og en næsten lige vestgrænse. I det hele taget er vore gamle herredsgrænser trukket med omtanke, hvilket dog også er tilfældet med de fleste af vore sognegrænser, der blev draget hen gennem landsbyernes ud-marker, hvilket er særlig tydeligt for Søften sogns vedkommende, hvis eneste by er sognebyen, der har en central beliggenhed, dog noget vestlig i det vel arronderede område, der udgør en skæv firkant. Når sognet ikke kom til at strække sig længere mod vest ud for Søften, skyldes dette, at Lilleå her udgør et betragteligt naturskel, og ad et sådant var det praktisk at have en sognegrænse.

Søften er en landsby fra den senere oldtid, og navnet blev 1386 skrevet Suten, 1399 Suchten og 1439 Søwtun. Endelsen er sikkert ordet tun, der betyder "indhegning", mens forleddet er dunkelt. Det hentyder antagelig til stedlige fugtige forhold i jordsmonnet. Efter byen Søften har den kendte familie Zeuthen taget navn. Søften udtales i øvrigt Seuten i folkemålet. De øvrige stednavne i sognet er alle af ung oprindelse, det er tiest gårdnavne, givet til gårdene efter at de i årtierne omkring 1800 blev udflyttede fra den hjemlige store landsby, der 1801 havde ikke færre end 334 indbyggere. 1850 var der i sognet 535 beboere, 1901: 558 og i 1921: 576. Sidstnævnte år var her 129 gårde og huse. 1940 var der 1551 indbyggere i Søften-Foldby kommune. 1955 var her 1547 og i 1960: 1568 personer, altså ingen tilbagegang i folkemængden, hvilket bl.a. kan skyldes tilvæksten af huse i Søften By, der har en central beliggenhed i egnen. Mange veje fører hertil, og således har det været gennem tiderne, idet folk fra nabobyerne kunne have ærinde hertil, eller omvendt. Derfor kom Søften til at ligge i en vejknude. Ejendommeligt for Søften sogn er de talrige jordfaste oldtidsmindesmærker, som har været her, men hovedmængden af dem er for længst sløjftet eller forstyrret ved gravninger. Der kendes i alt henved fyrrer større gravhøje, der væsentligt har ligget øst for Søften by samlede i betydelige grupper. 16 af dem er sløjfede, 12 mere eller mindre beskadige ved gravninger, 5 ligger i skov. Tæt sydøst for Søften lå en anelig af seks bæresten og en overligger dannet dysse Dværgehøj, der blev forstyrret 1871. En lille gruppe bestående af 22 småhøje, der dækkede over urnegrave med brændte ben, sløjfede i 1870'erne. I sognet er der undersøgt 2 gruber, der indeholdt affaldslag, væsentlig med lerkarsskår fra jernalderen. Man lærer heraf, at Søften er blevet grundlagt i en egn, hvor der årtusinder i forvejen har boet mennesker, og det er efterkommere af disse, der gennem tiderne har boet i den gamle by Søften. Jordene i sognet er højtliggende og noget bakkede, de er dels sandede, mest med underlag af sand, dels noget lerede, med underlag af ler og småsten. I sognets østlige del er noget mose (stormose), På lettere jorder med sø og åløb yndede oldtidens agerbrugere og jægere at slå sig ned, og ned i tiden var den lettere jord til at magte med de simple redskaber, vore ældste bønder var i besiddelse af. Det er altså en gammel bebygget og tidlig opdyrket egn, vi har her omkring Søften, hvis sogneområde er på 1155 ha. Som nævnt fik Søften o. 1200 sin kirke, der o. 300 år senere fik tilbygget et tårn mod vest og våbenhus mod syd. Disse tilbygninger er af munkesten, I det indre er indbygget sentgotisk

hvælv (o.1500). Kirken blev restaureret bl.a. i 1898. Altertavlen er ny, men berettelseskalken af sølv er fra 1720. I denne er 15 mønter fra Christian IV's tid (1588-1648) indsatte. Den romanske granitfont er jævn gammel med kirkens ældste dele. Prædikestolen i ungrenæssancestil fra Frederik II's tid (1559-1588) er berøvet de oprindelige snitværksfelter. Et epitafium med portrætmaleri i barok med snitværksramme, som har bevaret sin oprindelige snitværksramme, som har bevaret sin oprindelige staffering, blev opsat i 1663 af præsten Clemmen Nielsen, Århus, død 1686, med hustru og datter. I Århus Museum opbevares en ligbåre fra begyndelsen af det 18. århundrede. Et gammel kulturminde besad sognet også i en hellig kilde, der fandtes tæt nord for gården Morballe på en lyngklædt bakkeskråning. Kilden huskedes o. 1893 af enkelte mennesker, der omtalte den som hellig. Den er derfor tidligere blevet besøgt af syge og svagelige mennesker, der har benyttet dens undergørende vand til indvortes og udvortes brug. De hellige kilder med deres gode vand hørte til gamle dages helbredssteder, man havde ikke i hine tider læger at søge hjælp og lindring hos, og de kloge koners og lige så kloge mænds lægekunst var vel tit ikke til mere gavn end en god afvaskning i noget klart og koldt vand i midsommeraftenen. Der boede i afvigte århundrede en mand i Søften. Han hed Kristen Mariager og var en ren tusindkunstner. Han kunne lave ottedags-ure og mange andre ting. Der var en dreng, som gerne ville komme ind og se hans sager efter. Så skrev Kristen en seddel og satte på sin dør. På sedlen stod der: "Gå frit i huset ind - og se, hvad du behager, hold øjnen' ved dig selv - og fingeren fra min' sager". Efter ham kom en, der hed Ras Vivild, Han var også urmager, og det var for sit tidsfordriv, da han slet ikke havde lært professionen. Men han var nu god nok.

Søften havde førhen en fælles bysmed, der fik løn: 3 havrekærve og 3 bygkærve af hver tønne hartkorn, ligeledes 1 fjerdingkar byg f en tønne hartkorn, og endelig græsning til en ko. Var de godt fornøjede med smeden, gav de godt mål, og der var de gårde, hvor smeden, hvor smeden fik indtil 3 skæpper korn. Mere var der ikke i fast løn, men så fik Jens Smed 3 daler for at beslå en ny vogn. Bønderne lagde selv materialerne til, og da det i sidstningen (o.1850) kom i brug med jernsvenskharverne, fik smeden 1 daler for 1 af dem. Det var lønnen af gårdmændene, men de skulle også give ham kosten, mens han arbejdede for dem. Husmændene havde han ikke fast akkord med, de betalte for alt, hvad de fik gjort, og det stod Jens gerne og smedede om aftenen. Hver kjørmisdag, 2. februar, kom mændene med deres korn i skæppen, og så fik de så meget kaffe og brændevin, de ville drikke, samt tillavede sigtebrødsadder. Jens Smed var også dyrlæge i den tid 1834-1856), han var i Søften. De hentede ham ligesom en doktor fra andre byer.

Konsistoralråd J.G. Manniche var præst i Søften 1820-1850. Han var i familie med præsten i Todbjerg, hvis søn var den kendte præst Morits Mørk-Hansen, der deltog i den nationale kamp i Sønderjylland. Madam Manniche var søster til pastor Hansen i Todbjerg. Morits Mørk-Hansen sagde onkel til Manniche, der var stor og stærk og havde et stort hoved med grove træk. Så en dag står den lille Morits og ser op ad ham: "onkel, du har et meget stort hoved". Manniche blev glad og sagde "Synes du det, min dreng?" - "Ja, der er da vist meget kød i det". Med denne lille nydelige præstehistorie kan vi passende byde Søften sogn farvel.

Aug. F. Schmidt